

Урок № 25. М. Хвильовий. «Я (Романтика)» — новела про добро і зло в житті та в душі. Проблема внутрішнього роздвоєння людини між гуманізмом і обов'язком. Образ ліричного «Я». Роль присвяти. Образ матері, його символічність

Мета: допомогти учням з'ясувати проблеми, порушені автором: трагічну роздвоєність особистості під впливом обставин часу, складність морального вибору між гуманістичними, вселюдськими ідеалами та фантастичною вірою в «загірну комуну», невідповідність між метою та засобами її досягнення; розвивати навички визначення рис творчої манери письменника, аналізування прозових творів малих форм, самостійність мислення, вміння відстоювати власні переконання; виховувати гуманізм і милосердя.

Очікувані результати: учні знають зміст новели, вміють аналізувати твір, висловлювати про нього власну думку, визначати риси індивідуального стилю письменника.

Обладнання: портрет письменника, видання твору, ілюстрації до нього.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Оголошення теми й мети уроку

Вступне слово вчителя.

19 лютого 1925 року газета «Культура і побут» опублікувала результати анкетування тридцяти харківських літераторів. На запитання «Хто ваш улюблений письменник?» 28 митців відповіли: «Микола Хвильовий». Твори М. Хвильового не прості, не однозначні, над ними міркують і донині не лише звичайні читачі, а й фахівці. Чи не вперше в українській літературі душа людини постає такою нещадно оголеною, такою роздвоєною, роздертою протиріччями, засліпленою фактичною вірою в щастя «загірної комуні». Що відгукнулося в нашій душі при читанні новели «Я (Романтика)», й чому це сталося — поміркуємо на уроці.

II. А ктуалізація опорних знань учнів

Перевірка домашнього завдання.

Розповідь про життєвий і творчий шлях М. Хвильового.

Опрацювання таблиці.

Тематичне й стильове розмаїття проз и М. Хвильового

Твори Теми Стилi

«Солонський Яр», «Кiт у чоботях», «Свиня», «Заулок», «Iван Iванович», «Я (Романтика)», «Мати» та iн.

Героїка революції, психологія міщанина обивателя, переродження комуністів, невідповідності життя мріям та iн.

Неоромантизм, імпресіонізм та iн.

Завдання учням.

Прокоментуйте таке висловлювання М. Хвильового про себе:

«Я, знаєте, належу до того художнього напрямку, який сьогодні не в моді.

Я...— романтик! Саме відси й іде розхристаність і зворушливе шукання самого себе... Я до безумства люблю небо, трави, зорі, задумливі вечори, ніжні осінні ранки...— все те, чим так пахне сумно-веселий край нашого строкатого життя.

Я до безумства люблю ніжних жінок з добрими, розумними очима, і я страшенно шкодую, що мені не судилося народитися таким шикарним, як леопард. Ще люблю до безумства наші українські степи, де промчалась синя буря громадянської баталії...

Я вірю в “загірну комуну” і вірю так божевільно, що можна вмерти! Я — мрійник... Хай живе життя! Хай живе безсмертне слово!»

III. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу; формування вмінь та навичок

Слово вчителя з елементами бесіди.

Грудень 1923 року. Київський театр ім. Т. Г. Шевченка. У холодному нетопленому залі зібралася кількатисячна аудиторія. Сьогодні читатиме свої твори Микола Хвильовий. Він вийшов на сцену й глухо прочитав: «Я (Романтика)». «Квітові яблуні». У залі ніби запахло весною, обличчя посвітлішали, полагіднішали. Та коли автор дочитав останні рядки, запала свинцева тиша. А потім — грім оплесків, які довго не вщухали. Тогочасна преса писала про «Глибоке враження на кількатисячну аудиторію» твору М. Хвильового.

— А яке враження цей твір справив на вас?

Евристична бесіда.

— Як можна пояснити таку досить дивну назву твору М. Хвильового «Я (Романтика)»?

— Який твір, який письменник згадується при читанні присвяти твору? (М. Коцюбинський, новела «Цвіт яблуні».)

— Чому, на вашу думку, розповідь у новелі ведеться від першої особи? (Так краще можна розкрити «alter ego», порухи й стан душі героя.)

— Як починається новела, які враження та почуття виникають при цьому? Як вони змінюються далі? (Новела має ліричний зачин, з якого постає образ далекої «загірної комуні» та образ Марії (Божої Матері), потім реальної матері. Виникає мінорний настрій, «тиха жура», «добрість безмежна»; «за вікном ішли росяні ранки і падали перламутри». Та поступово наростає тривога, насувається гроза: «Там, за дорогами сизого бору, спалахують блискавиці і накипають, і піняться гори».)

Цей тривожний ліричний початок допомагає відчутти всю повноту трагедії, коли зіткнуться в одній душі гуманізм і фанатизм, людяність і сліпа відданість абстрактній ідеї.)

— Хто є героями новели «Я (Романтика)»? (Головний герой «Я», мати, доктор Тагабат, Андрюша, дегенерат; є символічні образи «загірної комуни», біблійної Марії та ін.)

Коментар учителя.

Існує багато пояснень цієї дивної назви. Наприклад, літературознавець А. Колісниченко говорить: «...У творчому набутку М. Хвильового найбільш різкий приклад кентавризму (кентавристика — поєднання непоєднуваного, або “конфронтація” в одному суб’єкті чи об’єкті двох і більше антиномічних суб’єктів), ...бо як би свідомо не двоївтроїв душу свою головний герой цього твору, він — суть і сіль, “мертве, страшне поєднання вершника-революціонера і коня — кривавої стихії революції. ...Назва новели “Я (Романтика)” є своєрідним структурно-семантичним кентавром, де сплавлено в “одне” конкретне “я” і “загірне”, невизначено-абстрактне поняття “романтика”». Літературознавець Ф. Кислий пише: «М. Хвильовий — письменник-новатор, письменник самобутній і своєрідний. Це не значить, що він зійшов до нас із небуття, звалився невідь звідки. Коріння його творчості — в нашій класичній літературі, в нашому багатющому фольклорі, в живій дійсності. Пригадаймо слова М. Рильського: “Шукання Хвильового почалися там, де урвалися шукання Коцюбинського”. А. Колісниченко говорить: “Вельми зримо, що структура новели М. Хвильового “Я (Романтика)” функціонує як творчий розвиток модерністичних принципів Михайла Коцюбинського в “Цвіті яблуні” та “Intermezzo”, і тому цілком справедливо зазначав Микола Зеров, що Хвильовий “...шукає психологічної манери, спираючись у своїх шуканнях на трохи мелодраматичний психологізм Коцюбинського (“Цвіт яблуні” — “Я”))».

Слово вчителя.

У душі головного героя, революціонера, чекіста борються добро і зло, гуманізм і фанатизм. Що візьме гору й чому, поміркуємо, схарактеризувавши його за ключовими словами та цитатами: «бандит»; «інсургент» (повстанець); «чекіст, але... і людина»; «м’ятежний син»; «Я справжній комунар. Будуть сотні розстрілів»; «Я смакував: всіх їх через 2 години не буде!»; «Схопили нарешті і другий кінець моєї душі»; «Нікому, ніколи й нічого не говорити, як розкололося моє власне Я»; «Так, це були неможливі хвилини. Це була мука. Але я вже знав, як я зроблю... Я мушу бути послідовним!»; «Воістину: це була дійсність, як згряя голодних вовків. Але це була й єдина дорога до загірних озер невідомої прекрасної комуни» та ін.

Групова робота.

Рухатися до заповітної мети голові НК допомагають троє: доктор Тагабат, Андрюша, дегенерат. Це теж різні кінці душі головного героя. Схарактеризуємо їх, об’єднавшись у групи.

I група

Доктор Тагабат. Використати цитати: «сторож моєї душі», «вірний пес революції», «зла воля», «хазяїн», «перед ним погляд скрадається», «Так якого ви чорта не робите месію з ЧК?», «Зумій розправитись і з “мамою”, як зумів розправитись з іншими», «Цей доктор із широким лобом і білою лисиною, з холодним розумом і з каменем замість серця, це ж він і мій безвихідний хазяїн, мій звірячий інстинкт. І я, головкoвepx чoрнoгo тpибунaлy кoмуни — нiкчeмa в йoгo рyкaх, якa вiддaлacя нa вoлю хижoї cтиxії» тa iн.

II група

Дегенерат. Використати цитати: «трохи безумні очі», «низенський лоб, чорна копа розкуйовдженого волосся й приплюснутий ніс», «нагадує каторжника», «незмінимий вартовий», «Ми часто ухилялися доглядати розстріли. Але він дегенерат, завше був солдатом революції і тільки тоді йшов із поля, коли танули димки й закопували розстріляних» та ін.

III група

Андрюша. Використати цитати: «Андрюшу, мого бідного Андрюшу, призначив цей неможливий ревком сюди, в чека, проти його кволої волі. І Андрюша, цей невеселий комунар, коли треба енергійно розписатися під темною постановою — “розстрілять”, завше мнеться», «ставить... незрозумілий, зовсім химерний, як хетейський ієрогліф, хвостик», «нервово переходить з місця на місце і все поривається щось сказати. ...Хоче сказати, що так не чесно, що так комунари не роблять, що це — вакханалія...», «наївно-печально каже: ...Одпусти мене!.. на фронт. Я більше не можу!», «Він мені віддає “своє право” купатися в калюжах крові?» та ін.

IV група

Мати (Це ще «один кінець душі» головного героя, його «я», якого він немилосердно позбувається.) Використати цитати: «Воістину моя мати — втілений прообраз тієї надзвичайної Марії, що стоїть на гранях невідомих віків. Моя мати — наївність, тиха зажура і добрість безмежна...»; «її м'ятежний син у безкінечних походах-битвах», «зовсім замучив себе», «в її очах стоять дві хрустальні росинки», «її милу голову з нальотом сріблястої сивини», «прекрасним печальним образом» та ін.

Повідомлення про результати роботи в групах.

Завдання учням.

З'ясуйте роль пейзажу та інтер'єру у творі.

Орієнтовна відповідь. Пейзаж і співзвучний стану душі героя — гроза, темна ніч, «місяць ллє зелений світ» — і контрастує з ним, із жахливою дійсністю («перламутрові ранки»), хоча й перегукується з недосяжною мрією «загірної комуни»; інтер'єр «фантастичного» палацу — будинку розстріляного шляхтича, де засідає «чорний трибунал комуни» є ніби ще однією дійовою особою: «Я дивлюсь на портрети: князь хмурить брови, княжна надменна, княжата в темряві столітніх дубів»; «з кожного закутка дивиться справжня й

воістину жахна смерть», а «обиватель» стверджує, що «тут засідає садизм»; «Тоді лакей приносить на підносі старі вина» тощо.)

IV. Закріплення знань, умінь та навичок

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм».

— Які моральні уроки новели М. Хвильового «Я (Романтика)»?

Орієнтовні відповіді

— Жахливі й нічого не варті ті ідеї та ідеали, заради яких проливається кров, втрачається совість, здійснюється вбивство матері.

— Людина повинна бути чесною не лише з іншими, а й сама із собою.

— Треба вміти протистояти грубій силі, вміти відстоювати свою життєву позицію.

— Фанатизм — не гідне людини явище.

— Жодна благородна мета не може виправдати антигуманних засобів її здійснення.

V. Підбиття підсумків уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон».

— Мене вразило...

— Я думаю, що цей твір у наш час...

VI. Домашнє завдання

Знати зміст новели «Я (Романтика)», вміти аналізувати твір, висловлювати власну думку про нього; підготувати повідомлення.